

För liberalismen

■ I "För liberalismen – en stridsskrift" har **Lars Gustafsson** samlat några av sina essäer från 1980.

Liberalismen låter sig inte definieras så lätt. De liberala idéerna är samtida med kapitalismen som dominerade produktionssätt. Den politiska vänstern tenderar därför att identifiera liberalismen men de tvivelaktiga friheterna att få ackumulera kapital och fritt sälja sin arbetskraft som lönearbetare.

Det är inte denna liberalism Lars Gustafsson skriver om. Det är inte "friheten att skaffa sig segelbåt". Heller inte den "liberalism" som folkpartiet praktiserar när man accepterar Generalklausulen om statens tolkningsföreträde i skattetvister.

Den politiska vänstern glömmar att de liberala idéerna, liksom kapitalismen, växte fram i kampen mot det feodala enväldet. Gemensamt för de tidiga liberala idéerna var tron på individens betydelse och frigörelse gentemot statsmaktens auktoritet. Thomas Paine, den amerikanska revolutionens propagandist, skrev i sin ströskrift "Common sense", att "regeringsmakten är bara ett nödvändigt ont". Thomas Jefferson tillade: "den regeringsmakt regerar bäst som regerar minst". Att döma sådana liberala teser på grund av deras historiska samröre med kapitalismen är lika ogenomtänkt som att avvisa det kristna kärleksbudskapet på grund av dess historiska samröre med feodalismen.

Den är denna liberala tradition Lars Gustafsson strider för. Individens frihet är "att skapa ett inre rum där man inte stör oss, där vi är någon", skriver han i sin avslutande essä, "För liberalismen". Det är en tradition som påbjuder

att det spelar en roll vad du säger.

Det är klart att några inte tycker om att detta sägs. De som under ett halvt års tid har använt DN:s kultur- och ledarsidor till att häna "De fyra gängen" är redan något. Hela "mediavänstern", som Gustafsson litet oegentligt (den omfattar ju såväl politisk vänstern som höger) kallar den, bygger sin position på att skapa de sammanhangsgivande mönster som lägger grunden för dess hegemoni. Dess eget inre rum.

När den "nya klassen" monopoliserar de sammanhangsgivande kulturella samtalen, skapar sitt inre rum, så utesluter den därmed alla andra från att finna sina. Det blir bara ett externt o-rum kvar, ett o-rum där statens och organisationernas politik genomtränger allt.

Temat om motsättningen mellan politiken och det inre rummet avslutar och påbörjar essäsamlingen. I den första uppsatsen, "Det mänskliga är i grund och botten främmande för politiken" ifrågasätter Lars Gustafsson 68-generationens tes om att allt är politiskt. Genom att handla som om den politiska makten inte finns där så tillintetgör vi den. Genom att inte acceptera de regler (politiken) som garanterar den politiska kampens rum kan det inre rummet vidgas. En variant på det kristna civilmotståndets strategi.

Kontrollstatens ideologi utgår ytterst från "att betrakta människan som något som i princip är överblickbart, och vars behov vi känner". Mot detta det totala samhällets människosyn ställer Lars Gustafsson människorna som omöjliga att förutse.

Sålunda kan Lars Gustafsson definiera liberalismen

som friheten att "erbjuda omvärlden överraskningar".

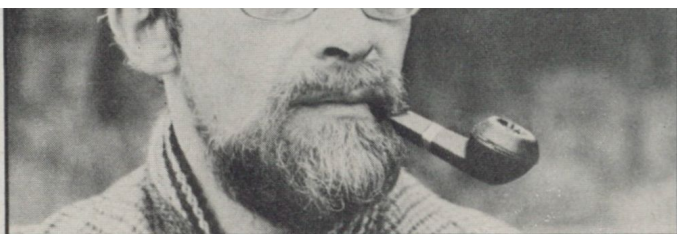
Motsättningarna mellan det kontrollerbara och det oförutsägeliga utvecklar Lars Gustafsson elegant i avsnittet "Det geometriska samhället". Hans blandade kärlek till utopierna, som var ett tema redan på 60-talet har utvecklats till en liberal avvisning av utopins totalitära väsen. Utopin "är nära förknippad med drömmen om en förnuftig ordning. Den ska skapa överskådlighet och garantier mot överraskningar.

Gustafsson menar att denna överskådlighet är förenad med önskan om geometrisk exakthet. Men han ställer sig knappast på William Blakes sida när denne ironiserar över att Newton vänder ryggen till det levande, sensuella och färgrika för att istället koncentrera sig på passaren och de geometriska figurerna. Det geometriska imperativet gentemot naturen ska inte blandas samman med utopisternas visioner om ett geometriskt samhälle. Lustigt nog tänker många intellektuella idag omvänt: de föraktar Newtons rationella natursyn, men strävar efter makten över det geometriska samhället.

Rättfärdigheten, utopin, geometrin blir Leviathan-triaden i Lars Gustafssons dystopi. Varför dystopi? Därför att han i sitt kompromisslösa avståndstagande från den geometriska utopin, från den nya teknologiska strävan efter herraväldet, inte förmår att se det paradoxala i att lägerstaten har ett frigörande perspektiv. Det är därför han omedvetet hamnar i marknadsekonomin och nära nykapitalism-teoretikerna. Han ser inga alternativ till lägerstat eller marknad.

Utgångspunkten för ett alternativ är att den sociala utopin tvingar fram slumrande produktivkrafter som ligger lagrade i människans psykologi och sociala organisation. Hjärntvätt, för att ta ett extremt exempel, är inte bara en terrormetod, utan också en praktisk insikt i psykologiska lagar. Marx var schizofren inför kapitalismen: den

Lars Gustafsson bättre än tio partiprogram

frigjorde slumrande materiella produktivkrafter men samtidigt spärrade den in människorna i fabrikkssystemets och barnarbetets helvete. Jag har tillsvarande blandade känslor för teknokratin. Fascinerad av tanken på att den kan frigöra de psykiska och sociala krafterna. Men också på